

BETHLEN GÁBOR HADAINAK SZÁLLÁS- ÉS HADRENDJE 1621-BŐL

Újabb források az erdélyi hadsereg történetéhez

Az erdélyi fejedelemség hadtörténetének tanulmányozásakor gyakran kell szembe-
sülnünk azzal, hogy szinte alig ismerünk korabeli katonai kimutatásokat, névszerinti ösz-
szeírásokat. A viszonylag nagy számban fennmaradt székely lustrák és egyes fejedelmi
várac zsoldlistái mellett a Habsburg- és török-ellenes harcok dicsőséges hajdúseregeiről
már többnyire csak a rendelkezésünkre álló memorandumok és a korabeli levelezések
adatai árulkodnak. Tételes kimutatások, katonai jellegű elszámolások pedig leginkább
csak alkalmasszerűen, véletlenül kerülnek elő, s ezek is többnyire olyan helyekről, ahol
nem is remélhetnénk felbukkanásukat. Ilyen nem várt iratok voltak a II. Rákóczi György
által 1658 elején elrendelt nemesi felkelés kapcsán készült Torda és Alsó-Fejér vármegyei
összeírások, amelyek a lengyelországi hadjárat veszteséglistáját egészítik ki jó néhány
névvel, de ezek közé sorolhatjuk az udvarhelyszéki összeírást, mely a fejedelem hadjá-
ratai során elesett vagy hadifogollyá vált férfiak teljes létszámát tartalmazza helységen-
ként felsorolva. Az említett okmányok a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárá-
nak 1526 utáni gyűjteményéből kerültek elő, akárcsak a most bemutatásra kerülő két irat
egyike. Ám nem kell messzire mennünk értékes „kincsek”-ért, hiszen kedvenc történelmi
korszakunk, a kuruc szabadságküzdelmek levéltára is tartalmaz jó néhány meglepetést.
A Thököly-szabadságharc iratanyagában kutatva rögtön két olyan katonai kimutatásra is
felfigyeltünk, amelyek az íráskép és a tartalom alapján egyaránt jóval korábban készültek.

Az elsőként bemutatandó iratra – mely ugyan alig egy folio terjedelmű, viszont nem
kevesebb, mint 26 (!) alakulat adatait tartalmazza – tudunkkal mindeddig nem történt
hivatkozás a hadtörténeti szakirodalomban. Talán a dátum hiánya, de még inkább az írás-
mód régiessége, s ez által nehezen olvashatósága miatt nem tűnt fel senkinek sem eddig,
hogy egy Thököly térnyerésénél legalább hatvan évvel korábbi iratról van szó. Első látás-
ra még jelen sorok írója is hajlandó lett volna átlapozni, ám az egyik alakulat parancsnoka
különösen ismerősnek tetszett. A háromszáz lovasnak parancsoló „Chiatari János” neve
ugyanis – leginkább is magasabb rangú katonatisztként – sem a Thököly Imre, sem pe-
dig a II. Rákóczi Ferenc vezette függetlenségi harc feldolgozásaiból vagy iratanyagából
nem ismert, néhány évtizeddel korábban viszont sűrűn előfordul. A forrásunkban szerep-
lő névalak ugyanis megegyezik a hajdúk történetével foglalkozó szakirodalomban, ill.
a Biharsággal kapcsolatos helytörténetírásban sűrűn szereplő két legendás hírű sarkadi
várkapitány, az idősebb és ifjabb Csatáry János nevének egykorú írott formájával. Mivel
az irat tüzetesebb vizsgálata során egyre több név tűnt ismerősnek Bethlen harcaiból, két-
ségtelessé vált számunkra, hogy a kimutatás csakis Bethlen uralkodása alatt készülhetett,
és pedig pontosan a fejedelemnek a fenti levélrészlet kelte idején zajló első Habsburg
ellenes hadjárata idején.¹ Ezért nem is lehet véletlen, hogy Bethlen egyik 1621. június
18-i levele is éppen 300 lovashajdú kapitányaként említi Csatáryt.²

¹ Természetesen számos tiszt neve már Bocskai István és Báthori Gábor idején is szerepel, sőt néhány eset-
ben még I. Rákóczi György harcaiból is ismerősen csengenek, de többségük valóban csak Bethlen uralkodása
alatt fordul elő együtt.

² Bethlen Gábor levele Thurzó Imrének. Gönc, 1621. június 18. Szilágyi Sándor: Bethlen Gábor fejedelem
kiadatlan politikai levelezése. Budapest, 1879. (A továbbiakban: *Szilágyi* 1879.) 338. o.

Valójában egy ritka kvártélyjegyzékre sikerült rábukkannunk, melyben összesen 26 alakulat szerepel parancsnoka nevével és a katonaság számával, akik összesen 105 helységben voltak elszállásolva.

A maga nemében egyedülálló dokumentum vizsgálata után nem sokkal a fentebb már emlegetett 1526 utáni gyűjtemény átnézése során ismét sikerült egy meglepő felfedezést tennünk. Kuruc provenienciájú iratok után kutatva a várakra vonatkozó iratokat tartalmazó csomók egyikében, a munkácsi vonatkozású források között egyszer csak a Bethlen-féle kvártélyjegyzékhez hasonlatos lapra lettünk figyelmesek: ugyanaz volt a papír, a tinta, de még a kézírás is! Az iratnak természetesen nemhogy a kurucokhoz, de még Munkács várához sem volt köze, viszont egy 21 alakulatból álló lovassereg hadrendjét sikerült fellelnünk, s ami meglepő: a megnevezett parancsnokok egy része megegyezik a szállásrendben szereplőkkel. A két forrás természetesen nem tartalmazza Bethlen teljes hadseregét, de az adatok elemzése alapján mégis jó képet nyerhetünk a fejedelem első Habsburg-ellenes hadjáratában részt vevő erdélyi és magyarországi csapatok összetételéről.

Alábbiakban előbb a kvártélyjegyzék kerül bemutatásra. A felsorolásnak megfelelő sorrendben megadjuk az egyes alakulatokhoz tartozó helységek akkor használt nevét, lábjegyzetben pedig a mai szlovák megfelelőjét, valamint a hivatalos magyar névváltozatot is, amennyiben az eltér a forrásunkban szereplőtől. Vegyes lakosságú terület lévén ugyanis a települések eredetileg is több néven szerepeltek, így a szállásrend is vegyesen tartalmazza azok magyar, német vagy éppen szlovák elnevezéseit.

Horvát István 500 lovassal:

1. Prácsa³
2. Récsény⁴

Fekete György 300 lovassal:

3. Iványi⁵
4. Papfalva⁶

Kornis Zsigmond Uram 750 lovassal:

5. Dejte⁷
6. Felsődombó⁸
7. Nahács⁹

Haller György Uram 750 lovassal:

8. Nadas¹⁰
9. Alsókorompa¹¹
10. Felsőkorompa¹²
11. Kátlóc¹³
12. Pagyarócz¹⁴

³ Pozsonyszőlős: Pozsony vármegye (a továbbiakban: vm.) Pozsonyi járás (a továbbiakban: j.); ma: Pozsony város része (Vajnory).

⁴ Récsé: Pozsony vm. Pozsonyi j.; ma: Pozsony város része (Rača).

⁵ Pozsonyivánka, Pozsony vm. Pozsonyi j. (Ivanka pri Dunaji).

⁶ Papfa: Pozsony vm. Pozsonyi j.; ma Pozsonyivánka településrésze (Ivanka pri Dunaji).

⁷ Pozsony vm. Nagyszombati j. (Dechtice).

⁸ Pozsony vm. Nagyszombati j. (Horné Dubové).

⁹ Pozsony vm. Nagyszombati j. (Naháč).

¹⁰ Pozsonynadas: Pozsony vm. Nagyszombati j. (Trstín).

¹¹ Pozsony vm. Nagyszombati j. (Dolná Krupá).

¹² Pozsony vm. Nagyszombati j. (Horná Krupá).

¹³ Kátló: Pozsony vm. Nagyszombati j. (Kátlovce).

¹⁴ Pagyár: Pozsony vm. Nagyszombati j.; ma Jaslovské Bohunice településrésze.

Béldy Kelemen Uram 1700 emberrel:

13. Bohunicz¹⁵
14. Jaszlócz¹⁶
15. Radosócz¹⁷
16. Németdiós¹⁸
17. Losonc¹⁹
18. Nevtip²⁰
19. Tótdiós²¹

Bethlen Gábor fejedelem udvari kísérete, 700 lovas:

20. Kosolna²²
21. Szuha²³
22. Boleráz²⁴
23. Klucsován²⁵
24. Selpicz²⁶
25. Jókufalva²⁷
26. Vistok²⁸

Török István 900 lovassal:

27. Terling²⁹
28. Csukárd³⁰
29. Senkvicz³¹
30. Tótaysgurab³²
31. Swanczpach³³
32. Horvátaysgurab³⁴
33. Limpak³⁵
34. Grinova³⁶

Kun István Uram 500 lovassal:

35. Igrán³⁷
36. Hosszúfalu³⁸
37. Roszindel³⁹

¹⁵ Apátszentmihály: Pozsony vm. Nagyszombati j.; ma: Jaslovské Bohunice község településrésze (Bohunice).

¹⁶ Jászló: Pozsony vm. Nagyszombati j.; ma: Jaslovské Bohunice község település része.

¹⁷ Alsóradós: Pozsony vm. Nagyszombati j.; később Nyitra vm. Pöstyén j. (Radošovce).

¹⁸ Felsődiós: Pozsony vm. Nagyszombati j. (Horné Orešany).

¹⁹ Kislosonc: Pozsony vm. Nagyszombati j. (Lošonec).

²⁰ Neustift/Nestich (Jánostelek): Pozsony vm. Nagyszombati j. (Smolenická Nová Ves).

²¹ Alsódiós: Pozsony vm. Nagyszombati j. (Dolné Orešany).

²² Gósfalva: Pozsony vm. Nagyszombati j. (Košolná).

²³ Szárazpatak: Pozsony vm. Nagyszombati j. (Suchá nad Parnou).

²⁴ Bélaház: Pozsony vm. Nagyszombati j. (Boleráz).

²⁵ Istvánlak: Pozsony vm. Nagyszombati j. (Klčovany).

²⁶ Selpóc: Pozsony vm. Nagyszombati j. (Selpice).

²⁷ Jóka: Pozsony vm. Somorjai j. (Jelka).

²⁸ Kárpáthalas: Pozsony vm. Szenci j. (Vištuk).

²⁹ Terlény: Pozsony vm. Szenci j.; ma: Csukárd-Terlény (Vinosady) község része (Malé Trnie).

³⁰ Pozsony vm. Szenci j.; ma: Csukárd-Terlény (Vinosady) község része (Veľké Trnie).

³¹ Kis- és Nagysenkóc: Pozsony vm. Szenci j. (Senkvice).

³² Tótgurab: Pozsony vm. Szenci j. (Slovenský Grob).

³³ Schweinsbach (Hattyúpatak): Pozsony vm. Szenci j. (Viničné).

³⁴ Horvátgurab (Gurab): Pozsony vm. Pozsonyi j. (Chorvátsky Grob).

³⁵ Pozsony vm. Szenci j. (Limbach).

³⁶ Grinava: Pozsony vm. Szenci j.; ma: Bazin város része (Grínád).

³⁷ Igrám: Pozsony vm. Szenci j. (Igram).

³⁸ Felsőhosszúfalu: Pozsony vm. Nagyszombati j. (Dlhá).

³⁹ Roszindol (Rózsavölgy): Pozsony vm. Nagyszombati j. (Ružindol).

Deli Tamáskó 350 lovassal:

- 38. Sárfő⁴⁰
- 39. Boldogfalva⁴¹
- 40. Magyarbél⁴²
- 41. Németbél⁴³
- 42. Újfalu⁴⁴

Kovács András 439 lovassal:

- 43. Körmösd⁴⁵
- 44. Túlsókörmösd⁴⁶
- 45. Botszeg⁴⁷
- 46. Pénteksúr⁴⁸
- 47. Hegysúr⁴⁹
- 48. Torony⁵⁰
- 49. Egyházfalva⁵¹
- 50. Borsa⁵²

Nagy Lukács 623 lovassal:

- 51. Csataj⁵³
- 52. Goznód⁵⁴
- 53. Tótújfalu⁵⁵
- 54. Páldi (Páld)⁵⁶
- 55. Németgurab⁵⁷

Monoky Miklós Uram 700 lovassal:

- 56. Báhony⁵⁸
- 57. Kápolna⁵⁹
- 58. Páágy (!)⁶⁰
- 59. Gerencsér⁶¹
- 60. Fehéregyház⁶²

⁴⁰ Pozsonysárfő: Pozsony vm. Szenci j. (Blatné).

⁴¹ Pozsonyboldogfa: Pozsony vm. Szenci j. (Boldog/Matka Boží).

⁴² Pozsony vm. Szenci j. (Veľký Biel).

⁴³ Pozsony vm. Szenci j.; ma: Magyarbéllel alkot egy községet.

⁴⁴ Dunaújfalu: Pozsony vm. Szenci j.; ma: Dunasáppal alkot egy községet (Nová Dedinka).

⁴⁵ Apácakörmösd: Pozsony vm. Szenci j.; ma: Királyfával képez egy községet (Kráľová pri Senci).

⁴⁶ Papkörmösd: Pozsony vm. Szenci j.; ma: Királyfával képez egy községet (Kráľová pri Senci).

⁴⁷ Más néven Botfalva: Pozsony vm. Szenci j.; egykori falu, ma dűlő Nagysúr határában; ez utóbbi ma Nemessúrral alkot önálló községet (Šúrovce).

⁴⁸ Pozsony vm. Szenci j.; ma: Egyházfa településrésze (Kostolná pri Dunaji).

⁴⁹ Pozsony vm. Szenci j. (Hrubý Súr).

⁵⁰ Zonctorony: Pozsony vm. Szenci j. (Tureň).

⁵¹ Egyházfa: Pozsony vm. Szenci j. (Kostolná pri Dunaji).

⁵² Nagyborša (Alsó- (vagy Német-), Felső (vagy Tót-) és Középborsa egyesüléséből): Pozsony vm. Szenci j. (Hrubá Borša).

⁵³ Pozsony vm. Szenci j. (Čataj).

⁵⁴ Goznód: Pozsony vm. Nagyszombati j.; Dajta (Jarná) néven Cífer településrésze.

⁵⁵ Vedródújfalu: Pozsony vm. Nagyszombati j. (Slovenská Nová Ves).

⁵⁶ Pozsony vm. Nagyszombati j. (Pavlice).

⁵⁷ Magyarargurab: Pozsony vm. Szenci j. (Veľký Grob).

⁵⁸ Pozsony vm. Szenci j. (Báhoň).

⁵⁹ Erzsébetkápolna: Pozsony vm. Szenci j. (Kaplná).

⁶⁰ Talán Pác (Pusztapaát): Pozsony vm. Nagyszombati j.; ma: Cífer településrésze.

⁶¹ Gerencsér: Pozsony vm. Nagyszombati j. (Hrnčiarovice nad Parnou).

⁶² Pozsonyfehéregyház: Pozsony vn. Nagyszombati j. (Biely Kostol).

Földváry („Feöduary”) Vince 400 lovassal:

61. Szilincs⁶³
62. Szentábrahám⁶⁴
63. Diószeg⁶⁵
64. *Dudvágszeg*⁶⁶
65. Nagymácséd⁶⁷
66. Kismácséd⁶⁸
67. Kosút⁶⁹
68. Vízkelet⁷⁰

Újfalussy („Vyffalussy”) Gergely 400 lovassal:

69. Szempcz⁷¹
70. Cseklész⁷²

Kálnay („Kalnay”) György 400 lovassal:

71. Tótnyárazd⁷³
72. Sigárd⁷⁴
73. Pallócz⁷⁵
74. Óny⁷⁶
75. Vága⁷⁷
- Szerdahely⁷⁸

Spaczay György hada 400 lovassal:

77. Sellye⁷⁹
78. Pöröd⁸⁰
79. Deáki⁸¹
80. Királyfalva⁸²

Fekete Péter hada 380 lovassal:

81. Bogdanócz⁸³
82. Zvoncsin⁸⁴

⁶³ Szelincs: Pozsony vm. Nagyszombati j. (Zeleneč).

⁶⁴ Ábrahám: Pozsony vm. Nagyszombati j. (Abrahám).

⁶⁵ Pozsony vm. Galántai j. (Sládkovičovo).

⁶⁶ Diószeggel szomszédos, s a török által elpusztított falu, Pozsony vm. Galántai j.

⁶⁷ Pozsony vm. Galántai j. (Veľká Mača).

⁶⁸ Pozsony vm. Galántai j. (Malá Mača).

⁶⁹ Nemeskosút: Pozsony vm. Galántai j. (Košúty).

⁷⁰ Pozsony vm. Galántai j. (Čierny Brod).

⁷¹ Szenc: Pozsony vm. Szenci j. (Senec).

⁷² Pozsony vm. Pozsonyi j. (Bernolákovo).

⁷³ Tótnyárazd: Pozsony vm. Galántai j. (Topoľnica).

⁷⁴ Zsigárd: Pozsony vm. Galántai j. (Žihárec).

⁷⁵ Pallóc: Pozsony vm. Galántai j.; ma: Tósnýárazd része (Paľovce).

⁷⁶ Egykori falu Pozsony vm. Galántai j.-ában; ma Nemeskajal (Kajal) határrésze.

⁷⁷ Pozsony vm. Galántai j. (Váhovce).

⁷⁸ Alsószerdahely: Pozsony vm. Galántai j. (Dolná Streda).

⁷⁹ Vágsellye: Nyitra vm. Vágsellyei j. (Šaľa).

⁸⁰ Pered: Pozsony vm. Galántai j. (Tešedíkovo).

⁸¹ Pozsony vm. Galántai j. (Diakovce).

⁸² Vágkirályfa: Nyitra vm. Vágsellyei j. (Kráľová nad Váhom).

⁸³ Bogdány: Pozsony vm. Nagyszombati j. (Bohdanovce nad Trnavou).

⁸⁴ Harangfalva: Pozsony vm. Nagyszombati j. (Zvončín).

Csatáry („Chiatari”) János 300 lovassal:

83. Cseszte⁸⁵

84. Ottent(h)al⁸⁶

Polgári („Pogari”) Nagy Mátyás 300 lovassal:

85. Szentjánosfalva⁸⁷

86. Pudmericz⁸⁸

Török György 300 lovassal:

87. Binócz⁸⁹

88. Spácza⁹⁰

Szénásy Mátyás 200 lovassal:

89. Helmes⁹¹

90. Istvánfalva⁹²

Nádas („Nadas”) Benedek hada 300 lovassal:

91. Ratkócz⁹³

92. Petőfalva⁹⁴

93. Maniga⁹⁵

Kürthy („Kwrthý”) István 200 emberrel (lovasok?):

94. Súk⁹⁶

95. Pecsényéd⁹⁷

96. Zákosztolány⁹⁸

Barbély Ambrus 400 lovassal:

97. Dubován⁹⁹

98. Veszele¹⁰⁰

99. Rakovicz¹⁰¹

100. Strázsa¹⁰²

⁸⁵ Pozsony vm. Szenci j. (Častá).

⁸⁶ Ottóvölgy (Ompitál): Pozsony vm. Nagyszombati j. (Doľany).

⁸⁷ Nem sikerült beazonosítanunk, a nevük alapján szóba jöhető hasonló nevű településeket – Morvaszentjános: Pozsony vm. Malackai j. (Moravský Svätý Ján); vagy Jánosújfalú: Nyitra vm. Nyitrazsámbokréti j. (Janova Ves); Dunajánosháza: Pozsony vm. Szenci j. (Jánovce) – a polgári hajdúk szállásaként említett másik településtől, Pudmericztől való nagy távolságuk miatt el kell vetnünk.

⁸⁸ Gidrafa: Pozsony vm. Nagyszombati j. (Budmerice).

⁸⁹ Pozsony vm. Nagyszombati j. (Biňovce).

⁹⁰ Ispáca: Pozsony vm. Nagyszombati j. (Špačince).

⁹¹ Halmos: Pozsony vm. Nagyszombati j. (Jablonec).

⁹² Istvánkirályfalva: Pozsony vm. Nagyszombati j. (Štefanová).

⁹³ Nyitra vm. Galgóci j. (Ratkovce).

⁹⁴ Besnyőpetőfalva: Nyitra vm. Pöstyéni j.; ma Pecsényéddel együtt alkot önálló községet (Pečeňady).

⁹⁵ Nyitra vm. Galgóci j. (Malženice).

⁹⁶ Zsúk: Nyitra vm. Galgóci j. (Žlkovce).

⁹⁷ Nyitra vm. Pöstyéni j.; ma Petőfalvával együtt alkot önálló községet (Pečeňady).

⁹⁸ Kiskosztolány: Nyitra vm. Pöstyéni j.; ma Nagykosztolány része (Veľké Kostolány).

⁹⁹ Alsó- és Felső-Dubovány: Nyitra vm. Pöstyéni j.; maa két település együtt képez önálló községet (Dubovany).

¹⁰⁰ Vígvár: Nyitra vm. Pöstyéni j. (Veselé).

¹⁰¹ Rákfalú: Nyitra vm. Pöstyéni j. (Rakovice).

¹⁰² Vágór: Nyitra vm. Vágújhelyi j.; ma Krakovány településrésze (Krakovany).

A két Kovács Péter 418 lovassal:

101. Sterusz¹⁰³
102. Kocsin¹⁰⁴
103. Lapasó¹⁰⁵
104. Lancsár¹⁰⁶
105. Nizsna¹⁰⁷

Miként a fentiekből kitűnik, 23 alakulatban összesen 10 210 lovas, a fejedelem 700 fő, ugyancsak lovasokból álló kíséretével és Bélyd Kelemen 1700 emberével (gyalogosok) együtt pedig összesen 12 610 fő került elszállásolásra Pozsony és Nyitra vármegyék egymással határos területén. A kvártélyokra kijelölt 105 helységből 88 Pozsony, a fennmaradó 17 pedig Nyitra vármegye területére esett. A településnevek beazonosítása inkább helytörténeti szempontból érdekes, jóval fontosabb viszont annál az egyes alakulatok, ill. azok élén álló tisztek kilétének megállapítása: az uralkodón kívül ugyanis összesen 25 parancsnok nevét ismerjük, mivel az utolsóként megnevezett egység két tiszt, a „két Kovács Péter” parancsnoksága alatt volt, valószínűleg eredetileg is két különböző alakulatot vontak össze egy szállásterületre.

Mielőtt azonban hozzákezdénénk az egyes parancsnokok, ill. a kezük alá tartozó csapatok részletes elemzéséhez, egy másik forrást is be kell mutatnunk, mely a Magyar Nemzeti Levéltár Országos levéltára *1526 utáni gyűjteményének Várákra vonatkozó iratok* (R 323) elnevezésű fondjából került elő. Ez utóbbi javarészt olyan forrásokat tartalmaz, amelyeket még többnyire a Magyar Nemzeti Múzeum kéziratára számára gyűjtöttek egybe, részint adományok, részint pedig vásárlás útján. A későbbi rendezések során a meglehetősen vegyes anyagból igyekeztek önálló irategyütteseket létrehozni, amelyekbe tematikus alapon (vármegyék, városok, községek, vagy éppen várak szerint) sorolták be az egyes iratokat. Hadtörténeti szempontból természetesen leginkább a katonai jellegű rendezések tartanak számot komolyabb érdeklődésre, s a fenti okmányhoz hasonlóan itt is a teljesen más irányultságú kutatás során sikerült rábukkannunk egy Bethlen-korabeli iratra. Valamilyen okból ugyanis néhány olyan – általunk a XVI. század végére, ill. a XVII. század elejére datálандó – katonai kimutatás is a munkácsi várral kapcsolatos iratok közé került, melyek közül egyiknek sincs köze a Rákócziak legendás erősségéhez. A most bemutatásra kerülő forrás, 19 csoportban 22 lovas alakulat nevét tartalmazza, összesen 7168 fővel, és nyilvánvalóan egy önálló seregtest felvonulási- vagy hadrendje lehetett. Modern átírásban, de eredeti szerkezetében mutatjuk be az irat tartalmát:

Előljáróban

Rákóczy (György) Uram 200	Török István Uram 418	Egry István Uram 300	Török István Uram 400	Rákóczy (György) Uram 300
------------------------------	-----------------------------	----------------------------	-----------------------------	---------------------------------

¹⁰³ Cseterősz: Nyitra vm. Pöstyéni j. (Šterusy).

¹⁰⁴ Kőcsény: Nyitra vm. Pöstyéni j.; ma Lancsárral együtt alkot önálló közigazgatási egységet (Kočin-Lancár).

¹⁰⁵ Alsólópassó: Nyitra vm. Pöstyéni j. (Dolný Lopašov).

¹⁰⁶ Lancsár: Nyitra vm. Pöstyéni j.; ma Kőcsénnyel együtt alkot önálló közigazgatási egységet (Kočin-Lancár).

¹⁰⁷ Nézsnafalva: Nyitra vm. Pöstyéni j. (Nižná).

Kornis Zsigmond Uram serege

Nagy Demeter	Szilágyi Miklós	Fátrán túli végbeliek		Barbély Ambrus	Kornis Zsigmond Uram	Erdélyi Kovács Péter		Kun István Uram	
		Fekete Lukács	Bugi Pál						
200		400		350	456	465		495	

A főparancsnok zászlója („magam zászlója”) alatt

Tépei Kovács Péter	Kovács András	Fekete Péter	Feöldváry Vince	A főparancsnok serege	Illésházy (Gáspár) Uram	Nádas Benedek	Dely Tamaskó	Zádori András	Jothay Gergely
				150					
200	332	290	400	Spáczay György	412	300	300	300	400
				375					

A fenti forrásból első pillantásra kitűnik, hogy több név is szerepel a szállásrendben szereplő parancsnokok közül. Ezért a könnyebb érthetőség kedvéért alább egy összevont táblázatban mutatjuk be a két forrásban szereplő alakulatokat. A mindkettőben előforduló neveket kurziváltuk:

<i>Parancsnok</i>	<i>Szállásrend</i>	<i>Hadrend</i>
Béldy Kelemen Uram	1700 (gyalogos)	
<i>Barbély Ambrus</i>	400	375
Bugi Pál (l. Fekete Lukácsnál!)		
Csatáry János	300	
<i>Deli Tamaskó</i>	350	300 (<i>Zádory Andrással</i>)
Egry István Uram		300
Fekete György	300	
Fekete Lukács és Bugi Pál (Fátrán túli végbeliek)		400
<i>Fekete Péter hada</i>	380	290
<i>Földváry Vince</i>	400	400
Haller György Uram	750	
Horvát István Uram	500	
Illésházy (Gáspár) Uram		412
Jothay Gergely		400
Kálnay György	400	
<i>Kornis Zsigmond Uram</i>	750	456
<i>Kovács András</i>	439	332

<i>Parancsnok</i>	<i>Szállásrend</i>	<i>Hadrend</i>
Erdélyi Kovács Péter		465
Tépei Kovács Péter (a két Kovács Péter)	418	200
<i>Kun István Uram</i>	500	495
Kürthy István	200	
Monoky Miklós Uram	700	
<i>Nádas Benedek hada</i>	300	300
Nagy Lukács hada	623	
Nagy Demeter és Szilágyi Miklós (Fátrán túli végbeliek)		200
Polgári Nagy Mátyás	300	
Rákóczi (György) Uram hada		500 (200 + 300)
Spaczay György hada	400	375
Szénásy Mátyás	200	
Szilágyi Miklós (I. Nagy Demeternél!)		
Török György	300	
<i>Török István Uram</i>	900	818 (400 + 418)
Újfalussy Gergely	400	
Zádory András (I. Deli Tamáskónál!)		
„ő Felsőge udvara népe”	700	
„magam” serege		150

A két Kovács Pétert külön számolva összesen tizenkét alakulat szerepel mindkét kiutatásban. Közülük kettő esetében megegyezik a katonák száma (Földváry Vincének 400, Nádas Benedeknek pedig 300 embere volt), három esetben pedig csak minimális csökkenést tapasztalunk (Kun Istvánnál 500 helyett 495, Barbély Ambrusnál és Spaczay Györgynél pedig 400 helyett 375 lovas). Ezeknél nagyobb mérvű fogyás található Fekete Péter (380 helyett 290), Kovács András (439 helyett 332) és Török István (900 helyett 812) katonaságánál. Két további esetben már ennél is nagyobb az eltérés, ezek érdekessége, hogy egy-egy alkalommal két alakulat is együtt szerepel. Deli Tamáskó keze alá a kvártély-jegyzékben még 350 lovas tartozott, a hadrendben viszont már Zádory Andrással együtt is csak 300 katonája volt. A két Kovács Péternek a kvártély-jegyzékben együtt volt 418 lovasa, a hadrend idején viszont Erdélyi 465 (!), Tépei pedig 200 lovas felett parancsnokolt. A legnagyobb változás Kornis Zsigmondnál tapasztalható: a kvártély-jegyzékben feltüntetett 750 lovashoz képest a hadrend elkészítésekor már csak 456 lovas tartozott a keze alá. Mindezek alapján tehát úgy tűnik, hogy forrásunk némiképpen később íródott az elsőként bemutatottnál.

A 34 név közül kilenc mellett van kitéve az „Uram” jelző, ők egytől-egyig Bethlen bizalmas főtisztjei (generálisai), ügyének feltétel nélküli támogatói voltak, és többségük a fejedelem későbbi hadjárataiban is részt vett. Néhányan ugyanakkor I. Rákóczi György mellett is fontos pozíciót tölthettek be, s nevük többnyire hajdúfőtisztekként Nyakas Miklós kitűnő adattárában is előfordul: Bély Kelemen (1), Egy István (2), Illésházy N. (2), Haller György (1), Kornis Zsigmond (1–2), Kun István (1–2), Monoky Miklós (1),

Rákóczy N. (2), Török István (1–2).¹⁰⁸ A keresztnév nélküli személyeket Bethlen eltökélt híveivel, Illésházy Gáspárral és a későbbi fejedelemmel, I. Rákóczi Györggyel azonosítottuk. Mivel ők mindannyian jól ismertek a korabeli hadtörténeti eseményeket feldolgozó összefoglalásokból, életrajzokra itt csak röviden nem térünk ki, s figyelmünket inkább a kevésbé ismert, vagy csak annak tartott csapattisztekre fordítjuk.

A legtöbb katonát (1700 főt) vezénylő Uzoni Béldy Kelemen Bethlen bizalmas híve volt, háromszéki főkapitány, többször követ a román vajdaságokban, fejedelmi tanácsúr, s mivel esetében nem nevezték meg a csapatnemet, így elképzelhető, hogy – egyedüli kivételként – a gyaloghoz tartozott.

A Kemény János által „igen jámbor, böcsületes, vitéz kapitány ember”-nek nevezett Egry István a tizenöt éves háborúban tűnt ki vitézségével, 1604 őszén a köleséri hajdúk parancsnokaként elsőként állt Bocskai oldalára, és Kereki várának védelmével szerzett még nagyobb nevet magának. 1611-ben már ő volt a szalontai hajdúk kapitánya.

„Illésházy Uram” valójában gróf illésházai Illésházy Gáspár (1593–1648) felvidéki nagybirtokossal, Trencsén és Liptó vármegyék örökös főispánjával, Illésházy István nádor unokaöccsével és örökösével azonos, aki Rákóczi Györgyhez hasonlóan Bethlen feltétel nélküli híve volt.

Hallerkői Haller György (1594–1633) a XV–XVI. század fordulóján Magyarországra került nürnbergi eredetű, s új hazájában és Erdélyben egyaránt tekintélyes befolyással és vagyonnal bíró hallerkői Haller család sarja, édesanyja révén Bocskai István unokaöccse volt, s Kemény János *Önéletírása* szerint egy ideig a mezei hadak generálisa Bethlen oldalán.¹⁰⁹ 1619-ben Fekete Péterrel együtt vette be Csesznek várát, néhány évre rá pedig tiszántúli kerületi s egyben szatmári főkapitány lett.¹¹⁰

Horvát István, kereki várának egykori parancsnoka, Bethlen mezei generálisa, „részes, de vitéz ember”, akit Bethlen mintegy 4000 emberrel 1621-ben a Buquoy generális által körbevett Érsekújvár megsegítésére küldött, később pedig ecsedi főkapitányként szerepel.

Kornis Zsigmond (1578–1648) erdélyi katolikus főúr, Bihar vármegyei főispán, tanácsos, aransarkantyús vitéz; Bethlen Rhédei Ferenc halála után tette meg generálisának, a fehérhegyi csatában ő volt a magyar csapatok parancsnoka.

Monoky (Monaky) Miklós 1605-ben még Rhédey Ferenc hajdúkapitánya volt, akit Korponán így jellemeztek: „Ézsau példájára üzöm a vadászatot,” és Nyakas Miklós adatai szerint 1619–1620-ban 300 lovas élén vett részt a hadjáratban.¹¹¹ Jelen forrásunk szerint viszont ennél a keze alatt levő hadak száma jóval magasabb volt, s a Fátrán túli vármegyék katonaságának is ő volt a főkapitánya.

A forrásunkban „Rákóczi Uram”-ként emlegetett I. Rákóczi György (1593–1648) Rákóczi Zsigmond erdélyi fejedelem fia 1619-ben az első között csatlakozott Bethlenhez, a felső-magyarországi rendek pedig még abban az évben főkapitányukká választották. Bár később Bethlen leváltotta tisztségéből, fejedelmi tanácsnokként mindvégig kitarított ura mellett.¹¹²

¹⁰⁸ A nevek után szereplő számok a források sorrendjét jelentik: 1 = szállásjegyzék, 2 = hadrend. Érdekes, hogy Török István csak a hadrendben szerepel „Uram”-ként.

¹⁰⁹ Kemény János *Önéletírása*. In: Kemény János és Bethlen Miklós művei. Szerk. V. Windish Éva. Budapest, 1980. 69. o.

¹¹⁰ Pálffy Géza: Kerületi és végvidéki főkapitányok és főkapitány-helyettesek Magyarországon a 16–17. században. *Történelmi Szemle*, 38. (1996) 2–3. sz. 285. o.

¹¹¹ Nagy László – Nyakas Miklós: Hajdútisztesség tüköre. Hajdúböszörmény, 2001. (Studia Oppidorum Haidonicalium.) 213. o.

¹¹² Szilágyi Sándor: I. Rákóczy György, 1593–1648. Budapest, 1893.; Nagy László: A „bibliás örálló” fejedelem: I. Rákóczi György a magyar történelemben. Budapest, 1984.

Török (Teörök) István a Bocskai-szabadságharcban kitűnt hajdúkapitány, akinek ezredét a fejedelem az elsők között fizette ki és szállította le 1606 decemberében. Később Báthory Gábor főkapitánya lett, Bethlen pedig csak 1614 tavaszán tudta szolgálatába fogadni. 1619-ben már ő vezette az elővédet a köpcsenyi ütközetben.¹¹³

A fennmaradó 25 név esetében nem mindenkivel kapcsolatban rendelkezünk használható adatokkal, annyit azonban megállapíthatunk, hogy többségük a fenti kilenc személylyel együtt sűrűn szerepel Bethlen 1620–1621. évi levelezésében; és a nevek elemzése gyakorlatilag az egész fejedelmi seregről áttekintést nyújt: a székelyek és a tiszántúli hajdúvárosok katonasága mellett a fejedelemhez hű vármegyei csapatokat egyaránt megtaláljuk köztük.

Talán nem járunk messze az igazságtól, ha az iratok keletkezését az 1621. január 25-én elkezdődött és április elején eredménytelenül záródott hainburgi béketárgyalások idejére tesszük. A fejedelem már a tél elején Nagyszombatban rendezte be főhadiszállását, és 1620. november közepétől gyakorlatilag négy hónapra keresztül folyamatosan a városában időzött.¹¹⁴ Olchváry Ödön összefoglalása szerint csapatait részben ott, részben Szenicénél helyezte el, az előretolt csapatok pedig Szokolcától déli irányban voltak elhelyezve a Morva folyóval párhuzamosan, és 1621. március elején mintegy hatmérőföldnyi vonalon egészen Lévárdig húzódtak. A szélső balszárnyat ugyanekkor Dévény és Pozsony fedezte. Megállapítása szerint kb. február közepéig a fiatal gróf Bethlenfalvi Thurzó Imre gróf (1598–1621), Árva vármegye főispánja látta el a szenicei, s valószínűleg az előretolt csapatok parancsnokságát.¹¹⁵ Bethlen a Thurzó számára készült január 28-i utasításában feladatául tűzte ki, hogy 3–4 nap alatt járja végig a kvártélyokat és igyekezzen megőrizni a katonaságot, de „se csatára, se kabolák hajtására, zsákmányolásra, prédálásra” ne engedje őket. Ugyanakkor a csapatok legyenek tettekresek, s az ellenség helyzetéről is naprakész információi legyenek. Mindezek érdekében Kornis Zsigmonddal, Egry Istvánal, valamint Petneházy Istvánnal kell együttműködni. A katonaságot igyekezzen minél jobban összevonni. A had dereka Szenicen legyen, de a Szakócán inneni közeli falvakban is szükséges 1000–1500 lovast tartani, vigyázás céljából.¹¹⁶ Egy nappal később már azzal bízta Thurzót, hogy szépen gyülekeznek az újonnan fogadott hadak, s reményei szerint hamarosan 16 000 főnyi fizetett katonaságuk lesz. □ Február 5-i levele szerint már akkor 14 000 fizetett lovasa volt, akiknek „registromát” éppen akkor küldte át Thurzónak,¹¹⁷ március 9-én pedig azzal büszkélkedett, hogy „vagyon Fátrán túl való hadam 14 ezer, ott járhatok vélek a hol akarok.”¹¹⁸

A fejedelem 1621 első hónapjaiban Thurzóhoz írt leveleiben a most bemutatandó forrásban nemcsak a kilenc főtiszt, hanem a csapattisztek többsége is felbukkan, sőt néhány esetben még a kezük alá tartozó katonák száma is megegyezik! Így pl. a hadrendben „Rákóczi Uram” (Rákóczi György) 500, Egry István pedig 300 katonával szerepel, és Bethlen 1621. február 14-i levele is éppen ugyanennyiről tesz említést. A fejedelem szerint ugyanis Rákóczi 500 és Egry István 300 lovasa a „registumok” alapján éppen egy hónappal korábban kapta meg a hópénzét!¹¹⁹

¹¹³ Nagy László és Nyakas Miklós 111. jegyzetben hivatkozott munkája, 309. o.

¹¹⁴ Minderre nézve lásd: *Ráth Károly*: Betlen Gábor 1619–1621-dik évi tábor-szállásai. Számos ezen hadjárat alatt eladományozott s beírt jószágok felemlítésével. (Győri Történelmi és Régészeti Füzetek, II. k.) Kiadják: *Ráth Károly és dr. Römer Flóris*. Győr, 1863. 260–261. o.

¹¹⁵ *Olchváry Ödön*: Bethlen Gábor első támadása II. Ferdinánd ellen. *Had-történelmi Közlemények*, 3. (1890) 539–540. o.

¹¹⁶ „Memoriale pro illustri comite Emerico Thurzo” Bethlen sajátkezű írásával, mellékelve a fejedelem Thurzó Imréhez, 1621. január 28-án, Nagyszombatból írt leveléhez. *Szilágyi* 1879. 229–230. o.

¹¹⁷ 1621. február 5. Uo. 245. o.

¹¹⁸ 1621. március 9. Uo. 265. o.

¹¹⁹ 1621. február 14. Uo. 249.

Horvát István katonáival január–február fordulóján még Ausztriában portyázott és a Duna innenső részén 38 várost és falut fosztott ki, március közepén pedig Holicson túl, Eghballon tartózkodott.¹²⁰ Amikor Bethlen február 6-ra magához rendelte Thurzót, a hadakat Kornis Zsigmondra és Petneházy Istvánra kellett bíznia.¹²¹ Illyésházy Gáspárnak február 14-én akart íratni, hogy ha szégyenkezni nem akar, gyűjtse egybe hadát és jöjjön velük alá.¹²² Február 8-án említi, hogy a Vágújhely felől visszatért Monoki Miklós panaszkodott a „Thurzó Imre neve alatt gyűlt hajdúság”-ra, akik ostrommal bevették a várost, és „ott igen rút dolgokat cselekedtenek”, majd Csejtére szállottak, és ott vesztegettek a szegénységet.¹²³ Március 17-i levele szerint Monoki hadát a székelységgel és Haller György ezer lovasával akarta Thurzó mellé küldeni.¹²⁴ Másnap pedig arról írt, hogy ha Thurzó kívánja, Béli Kelemen rögtön a parancsnoksága alá fog menni 300 válogatott lovassal, 2000 kopjással és 1000 gyaloggal.¹²⁵ Rákóczi Györgyöt a fejedelem március 6-án várta „szép seregekkel” maga mellé.¹²⁶

A kevésbé ismert csapatisztek kapcsán néhány esetben egyértelmű, hogy egységeik a Bethlenhez hű felvidéki vármegyék katonaságához tartoztak. A hadrendben szereplő Bugi Pál és Fekete Lukács 400 embere a Fátrán túli végbeliek közül érkeztek, és véleményünk szerint hozzájuk tartozhatott az utólag, más tintával és kézzel beírt Nagy Demeter és Szilágyi Miklós parancsnoksága alatti 200 katona is. Mindez azért is érdekes, mivel a szállásrendben található, 700 lovast vezető Monoky Miklós 1621 elején éppen a Fátrán túli vármegyék hadainak volt a főkapitánya.¹²⁷

A szállásrend szerint 400 lovasnak parancsoló Ujfalussy György valójában Divékújfalusi Ujfalussy János királyi táblai ülnök és lindvai Bánffy Kata fia, Trencsén és Nyitra megyei birtokos. Bethlen 1621. április 18-án neki parancsolta meg, hogy másnap 200 lovassal menjen Illésházy Gáspár mellé. A jó tíz nappal később írott leveléből kiderül, hogy végül 400 lovas indult el, de azokból csak alig százan érkeztek meg, amiért Illésházy és Trencsén vármegye is panaszkodott.¹²⁸ Ugyancsak felvidéki, Pozsony megyei birtokos család sarja volt Spáczay György, aki Ujfalussyhoz hasonlóan 400 lovast vezetett.¹²⁹

Egy Semptén, 1620. június 11-én készült felsorolás Bornemissza János kapitány parancsnoksága alatt említi Fekete György és Kovács András hadnagyokat többek között egy keresztnév nélkül említett Nagy nevű hadnagy társukkal együtt, mindanyjuknak 100–100 lovas volt a keze alatt.¹³⁰ Egy július második felében készült fizetési kimutatás pedig Bornemissza János főkapitány parancsnoksága alatt feltehetően a mi forrásainkban is szereplő Fekete Péter, Nagy Lukács, Kovács András, Fekete György neveit tartalmazza.¹³¹ A Bornemissza keze alatti katonaság jelenlétét más források is megerősítik, így

¹²⁰ 1621. február 5. és március 17. Uo. 242., 275. o.

¹²¹ 1621. február 5. Uo. 242. o.

¹²² 1621. február 14. Uo. 254. o.

¹²³ 1621. február 8. Uo. 245–246. o.

¹²⁴ 1621. március 17. Uo. 275. o.

¹²⁵ 1621. március 18. Uo. 278. o.

¹²⁶ 1621. március 5. Uo. 262. o.

¹²⁷ 1621. március 17. Uo. 275. o.

¹²⁸ Bethlen Gábor levelei Illésházy Gáspárnak. Sempte, 1621. április 18., ill. Divény vára, 1621. április 28. Bethlen Gábor levelei Illésházy Gáspárhoz 1619–1629. Szerk. Szádeczky K. Lajos. (Magyar Történelmi Tár.) Budapest, 1915. 27., 28–29., ill. 28. o. 1. j.

¹²⁹ A Spáczay család még 1489-ben nyert királyi adományt a Pozsony vármegyei Alsó- és Felső-Korompára, valamint a névadó Spácz helységére. Nagy Iván: Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal. 10. k. Pest, 1863. 25–326. o.

¹³⁰ Okmánytár Bethlen Gábor fejedelem uralkodása történetéhez. A Magyar Tud. Akadémia Történelmi bizottsága megbízásából kiadta: *Gindély Antal*. Budapest, 1890. 144. o.

¹³¹ Mellékelve Bethlen Gábor Bornemissza Jánosnak írt és Besztercebányán, 1620. július 23-án kelt leveléhez. *Szilágyi* 1879. 215. o. A lista csak a tiszteket, valamint a számukra kiutalt összeget adja meg, de a Bornemisszaén kívül sem a rangjukat, sem az alattuk szolgáló katonák számát nem közli.

többek között Fekete Péter és Nagy Lukács hadáról maga Bethlen panaszkodott 1620. május 11-én Thurzó Imrének, hogy azok Trencsénben mulatnak, dúlnak, kóborolnak, csavarognak, holott már be kellett volna menniük Ausztriába.¹³²

Már Csatáry János kapcsán is utaltunk a (bihari) hajdúk Bethlen, ill. a két Rákóczi György hadjárataiban vitt szerepére. A két jegyzékben szereplő katonaság, a parancsnokok azonosítása alapján jelentős részben a privilegizált szabolcsi és bihari hajdúvárosokból került ki. A szabolcsiak közül bizonyíthatóan szerepelnek forrásainkban Barbély (Borbély) Ambrus böszörményi, (Halasi) Fekete Péter szoboszlói, (Polgári) Nagy Mátyás polgári és Török György vámospércsi kapitányok, a bihariak közül pedig Jőthe Gergely szalontai, (Tépei) Kovács Péter tépei és Szénássy Mátyás bagaméri kapitányok nevével találkozunk a két listában, de véleményünk szerint a többi „öreg” hajdúváros (Dorog, Hadház, Nánás) is minden bizonnyal elküldte a maga katonaságát, nem is beszélve a bihari, ún. „apróbb” hajdúvárosokról.¹³³ Így pl. számos adatunk van arra vonatkozóan, hogy Veres Márton sarkadi kapitány személyesen is részt vett a hadjáratban, de megemlíthetjük a privilegizált váradi lovas hajdúkat is, akiknek 300 fős egysége Csatáry János parancsnoksága alatt volt jelen.¹³⁴

Január–február fordulóján a fejedelem levelei sűrűn megemlékeznek a Thurzó Imre mellett tartózkodó Kovács (vagy Kovácsy) Péterről. Bethlen régi kapitánynak nevezi tisztjét, aki „noha kapzsi legény,” de keményen akarja viselni magát az emberei között, és a fejedelem véleménye szerint „azokat a hajdúkat senki nálánál jobban nem ismeri”.¹³⁵ Fekete Pétert bizonyos Thurzótól áthozatandó rabjai kapcsán említi Bethlen február 3-án, Barbély Ambrus neve pedig a február 11-i levelében fordul elő. Ez utóbbi szerint még korábban parancsba adta kapitányinak, hogy ha ellenséges főember gyereket ejtik fogságba, azt kérés nélkül be kell küldeniük az udvarába. Barbély viszont a fejedelmi parancs ellenére is magánál tartott „váltságára” egy elfogott leányzót, amiért jogosan vívta ki a fejedelem haragját.¹³⁶

A fenti példák alapján tehát egyértelműnek tartjuk, hogy a két véletlenül előkerült kimutatás 1621 első hónapjaiban készült a Thurzó Imre keze alá rendelt magyar csapatok között. Emiatt a kézírás gazdáját is az árvai főispán környezetében kell keresnünk, s a hadrend egyes szám első személyben szereplő, de meg nem nevezett parancsnokát is Thurzó Imrével kell azonosítanunk.

¹³² Bethlen Gábor levele Thurzó Imrének. Kassa, 1620. május 29. *Szilágyi* 1879. 211. o.

¹³³ 1660 körül mintegy negyven (!) bihari település tartott számot valamilyen formában hajdúkiváltságára, bár egy részük csupán katonáskodó nemesek által lakott ún. kuriális helység volt. Bemutatásukra egy önálló tanulmány keretein belül kívánunk sort keríteni.

¹³⁴ A dolgozatunk elején is említett neves hajdútsízt valójában két ízben is betöltötte a sarkadi kapitányi posztot. Előbb 1607–1610 táján, az elkövetkező évek során viszont a korábbi váradi vicekapitány, Dobozi Veres Márton került Sarkadra, s eközben lett Csatáry a váradi lovas hajdúk kapitánya. 1621-ben még mindketten ebben a pozíciójukban voltak, s Csatáry valószínűleg Veres halála miatt kerülhetett vissza Sarkadra. Ezt követően élete végéig sarkadi kapitány maradt, halála után (1644-ben még élt) pedig hasonnevű fia követte tisztségében. Az ifjabb Csatáry János 1659. november 22-én esett el a zajkáni csatában. Minderről a *Sarkadi hajdúk* c. készülő monográfiánkban kívánunk bővebben szólni.

¹³⁵ Bethlen levelei Thurzónak. Nagyszombat, 1621. január 30., február 2., 4., 5. *Szilágyi* 1879. 232–233., 235., 240., 242–243. o.

¹³⁶ Nagyszombat, 1621. február 2., február 11. Uo. 237., 248–249. o.

FÜGGELÉK¹³⁷

1.

*Bethlen Gábor csapatainak szállásbeosztása Nyitra és Pozsony vármegyékben
Dátum nélkül (1620–1621 fordulója körül)
(MNL OL, G 5. Thököly-szabh. lt.)*

Prachlara es Rechienne. Horwatt Istwan hada	Eq. №. 500
Iwanira, Papffalwara, Fekete Gieörgy Lovasý	№. 300
Deýthere, Feölseö Dombora, Nahaczra Korniz Sigmond Uram	Eq. №. 750
Nadas, Also Korompa, Feölseö Korompa, Katlocz, Pagiarocz. Haller Gieörgi U[ram].	Eq. №. 750
Bohunicz, Jaszlocz, Radosocz, Nemet Dios, Losoncz, Newtik, Tótt Dios, Bedy Kelemen U[ram].	1700
Kosolna, Suha, Boleraz, Kluchowan, Selpicz, Jokuffalwa, Vistok az eö Feölséghe Udwara nepének keözeönségesen	Eq. 700
Terlingh, Chuikard, Senkwicz, Thott Aýsgurab, Swanczpach, Horwat Aýsgurab, Lýmpace, Grinowa, Teöreök Istwan hada	Eq. 900
Igran, Hoszufalu, Roszindel, Kun Istwan Uram	Eq. 500
Sarffeö, Bodoghffalwa, Magyar bel, Német bél, Wýffalu. Deli Thamasko	Eq. №. 350
Keörmeözd, Tulso Keörmeözd, Bottsegh, Pintek Sur, Hegi Sur, Toroni, Eghazffalwa és Borsa, Kowach Andras hada	Eq. 439
Chiataý, Goznod, Tott Wýffalu, Paldý, Nemet Gurab, Nagý Lukác hada	Eq. 623
Bahon, Kápolna, Páágý, Gerenchier, Feheregihaz, Monoký Miklos ¹³⁸ Uram hada	Eq. 700
Szilinch, Szentt Abraham, Dioszegh, Dudwagszegh, Nagy Machied, Kis Maczied, Kosuton és Wiz keletssen, Feödwarý Vincze	Eq. 400
Szempezen, Chiekleszen, Wýffalussý Gergely	Eq. 400
Thott Niarazd, Sigard, Pallocz, Oon, Vaga, Szerdahel, Kalnaý Gieörgy hada	Eq. 400
Sellie, Peöreöd, Deaký, Kiraliffalwa, Spaczaý Gieörgy hada	Eq. 400
Bogdanocz, Zwonchin, Fekete Peter hada	Eq. 380
Chieste, Ottentali, Chiatari Janos hada	Eq. 300
Szentt Janosffalwa, Podmericz, Pogari Nagý Mattias hada	Eq. 300
Býnocz, Spacza. Teöreök Gieörgy hada	Eq. 300
Helmes, Istwanffalwa, Szenasý Mattias hada	Eq. 200
Ratkocz, Peteöffalwa, Maniga, Nadas Benedek hada	Eq. 300
Suk Pechienied, Zakosztolian, Kwrthý Istwan	200
Dubowan, Veszelié, Rakowicz, Straza Barbelj Ambruz hada	Eq. 400
Stýrusz, Kochin, Lapasd, Lancsiar, Niznia, Kétt Kowacs Peter	Eq. 418

¹³⁷ A forrásokat teljes egészében betűhív átírásban közöljük, az egykorú rövidítések feloldását dőlt betűkkel szedve, szögletes zárójelben adjuk meg.

¹³⁸ *Miklos*: utólag fölé írva.

2.

*Bethlen Gábor csapatainak felvonulási rendje
Hely és dátum nélkül (1621 eleje körül)
(MNL OL, R 323. 1526 utáni gyűjtemény)*

Eleö Jaroban	
Egrÿ Istuan U[ram]. hada	№. 300
Teöreök Istuan U[ram]. hada bal (!) kez feleöl	№. 400
Egri Uram mellet Louas	
Bal kéz feleölis azonkeppen Louas	№. 418
Rakoczÿ Uram hada Teöreök Istuan mellet iob kez feleöl	№. 200
Bal kez feleölis	№. 300
Az uthan Korniz U[ram]. Serege	
Egÿ czioportban Lowass	№. 456
Korniz Uram mellet ÿob kéz feleöl Erdely Kowach Peter ket chioportban	№. 465
Erdely Kowach Peter mellet Kun Istuan U[ram]. kett chioportban egimas mellet	№. 495
Bal kez feleöl Korniz Uram mellet, Barbelÿ Ambruz egi chioportban	№. 350
Barbelÿ Ambruz mellet Fatran tul valo weghbéliek Fekete Lukach es Bugi Pál kétt chioportban	№. 400
Nagy Demeter es Zilagi Miklos	200 ¹³⁹
Az uthan magam Zaszloia alatt	
Magam Sereghe	№. 150
es Spaczaÿ Gieörgi	№. 375
Az en Zaszlommak iob kéz feleöl iarion Illeshazÿ U[ram]. Sereghe egi chioportban	№. 412
Illeshazÿ Sereghe mellet iarion Nadas Benedek	№. 300
Nadas Benedek mellet ÿarion Delÿ Tamasko es Zadorÿ Andras	№. 300
Delÿ Tamasko es Zadori Andras mellet iarion Jothaÿ Gergelÿ kétt chioportban	№. 400
Az én Zaszlom mellet ÿarion bal kez feleöl ¹⁴⁰ Feödwarÿ Vincze	№. 400
Feodwari Vincze mellet ÿarion Fekethe Peter	№. 290
Fekete Peter mellet ÿarion Kowach Andras	№. 332
Kowach Andras mellet Jarion Týpei Kowach Peter Egÿ chioportban lovas	№. 200

¹³⁹Az egész sor utólag lett beírva, más tintával.

¹⁴⁰„bal kez feleöl”: utólag lett beírva, más tintával.

ISTVÁN SERES

BILLETING AND MARTIAL LAW
OF GÁBOR BETHLEN'S ARMIES FROM 1621.
NEW SOURCES TO THE HISTORY OF THE TRANSYLVANIAN ARMY

Summary

In addition to the Székely conscriptions which survived in relatively bug numbers, and the pay-rolls of the mercenaries in royal castles, only the data of the still available memoranda and contemporary correspondence reveal something about the glorious Hajdú armies of the anti-Habsburg and anti-Ottoman wars. Itemized lists or military reports turn up only occasionally and accidentally, and mainly from those places where their emergence would not be expected.

István Seres publishes two military reports from the post-1526 collection of the National Archives of Hungary: both are safeguarded among the documents of the War of Independence under Thököly, but the writing and the content suggest that they were written much earlier.

The first document contains the data of not less than twenty-six (!) units in Transylvanian Prince Gábor Bethlen's army. The other document which was found in the fond 'Documents related to castles' (R 323) has a similar topic: it includes the names of 22 cavalry units in 19 groups, 7168 people altogether; it was evidently the deployment- or martial-regulation of an independent large unit. The paper presents the content of the documents in modern transcription but leaving their original structure.

ISTVÁN SERES

L'ORDRE DE BATAILLE ET DE CANTONNEMENT DE 1621
DES ARMÉES DE GÁBOR BETHLEN
NOUVELLES SOURCES POUR L'HISTOIRE DE L'ARMÉE TRANSYLVANIENNE

Résumé

Outre les feuilles de solde de certains châteaux forts princiers et les listes sicules relativement nombreuses, ce sont principalement des correspondances d'époque et des mémorandums conservés qui témoignent des glorieuses armées de haïdouks impliquées dans les luttes contre les Habsbourg et les Ottomans. Il est plutôt rare de découvrir des relevés détaillés ou des décomptes à caractère militaire et, dans la plupart des cas, ceux-ci sont retrouvés dans des lieux inattendus.

István Seres publie deux relevés militaires de la collection d'après 1526 des Archives Nationales de Hongrie qui se trouvent parmi les documents de l'insurrection menée par Thököly, mais qui, vu leur écriture et leur contenu, devaient être rédigés beaucoup plus tôt.

Le premier document présenté comprend des renseignements relatifs à pas moins de 26 (!) unités de l'armée du prince de Transylvanie Gábor Bethlen. L'autre source au contenu semblable fut retrouvée dans le fond intitulé « Documents relatifs à des châteaux forts » (R 323) : elle comprend en 19 groupes les noms de 22 unités de cavalerie avec 7168 personnes au total. Il s'agit certainement d'un ordre de bataille ou de marche d'un corps d'armée séparé. Le contenu de ces documents est publié en transcription moderne, mais dans sa structure initiale.

ISTVÁN SERES

DIE UNTERKUNFTS- UND KRIEGSORDNUNG DER HEERE
VON GÁBOR BETHLEN AUS DEM JAHRE 1621
NEUE QUELLEN ZUR GESCHICHTE DER SIEBENBÜRGISCHEN ARMEE

Resümee

Neben den in ziemlich großer Zahl erhalten gebliebenen Sekler Verordnungen und der Söldnerlisten bestimmter Fürstenburgen erfahren wir über die glorreichen Haiduckenheere der Kämpfe gegen die Habsburger und Türken größtenteils nur mehr aus den uns zur Verfügung stehenden Memoranden und zeitgenössischen Briefwechseln. Aufstellungen nach Posten oder Abrechnungen militärischen Charakters kommen nur mehr gelegentlich, durch Zufall zum Vorschein, zumeist an Orten, an denen wir gar keine Hoffnung auf ihr Auftauchen haben.

István Seres gibt zwei militärische Aufstellungen aus der Sammlung des Ungarischen Nationalarchivs nach 1526 kund, die im Aktenmaterial des Freiheitskampfes von Thököly zu finden sind, wobei sie jedoch auf Grund des Schriftbildes und Inhalts weit früher angefertigt wurden.

Die als erstes vorgestellte Schrift enthält die Angaben von nicht weniger als 26 (!) Verbänden aus dem Heer von Gábor Bethlen, Fürst von Siebenbürgen. Als andere Quelle mit ähnlicher Thematik kam der Fond mit der Bezeichnung „Várakra vonatkozó iratok” [Schriften bezüglich Burgen] (R 323) zum Vorschein: Dieser enthält in 19 Gruppen den Namen von 22 berittenen Verbänden mit insgesamt 7 168 Mann und dürfte offensichtlich die Aufmarsch- oder Kriegsordnung eines selbständigen Heereskörpers gewesen sein. Die Studie gibt den Inhalt der Schriften in moderner Umschreibung, aber dem ursprünglichen Aufbau kund.

ИШТВАН ШЕРЕШ

РАСКВАРТИРОВАНИЕ И БОЕВОЙ ПОРЯДОК ВОЙСК
БЕТЛЕНА ГАБОРА С 1621-ОГО ГОДА
НОВЫЕ ИСТОЧНИКИ К ИСТОРИИ ТРАНСИЛЬВАНСКОЙ АРМИИ

Резюме

Наряду с сохранившимися в относительно большом числе трансильванскими лустрами и списками по выплате жалования в отдельных княжеских крепостях, об армиях славных гайдуков, которые воевали с Габсбургами и турками, нам рассказывают в основном оставшиеся в распоряжении данные меморандумов и переписки того времени. Постатейные ведомости или отчеты военного характера встречаются случайно, в отдельных случаях, да и те попадают в таких местах, где уже на них никто не рассчитывал.

Шереш Иштван публикует две военные ведомости из сборника документов Венгерского Национального Архива после 1526-ого года, которые могут быть найдены в материале документов об освободительной борьбе Тёкёли, однако на основании графической формы слова и содержания можно предполагать, что эти документы были составлены гораздо раньше.

Первый подлежащий показу документ, содержащий данные не менее, чем 26 (!) воинских частей, содержит данные об армии трансильванского князя Бетлена Габора. Был также обнаружен другой источник на подобную же тему под названием «Данные, касающиеся крепостей», (R 323): в 19 группах содержит названия 22 конных воинских частей, всего с численным составом 7168 человек, по всей вероятности это был боевой порядок одного отдельного корпуса развертывания. Эти сведения написаны в современной транскрипции, и передают содержание документов в оригинальной архитектонике.